

Kazimierz Lijka

Symbolika liturgii Wigilii Paschalnej

Seminare. Poszukiwania naukowe 17, 157-168

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. KAZIMIERZ LIJKA

SYMBOLIKA LITURGII WIGILII PASCHALNEJ

Tak jak święto Paschy stanowiło centrum roku u Ludu Bożego Starego Przymerza – Izraela, tak Pascha Chrystusa jest centrum roku liturgicznego nowego Ludu Bożego – Kościoła¹.

Kongregacja Kultu Bożego wydała w 1988 r. *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt wielkanocnych*, w którym czytamy: „Wigilia Paschalna, w którą Izraelici czuwali przez całą noc, oczekując przejścia Pana mającego ich wybawić z niewoli faraona, była przez nich obchodzona jako doroczna pamiątka. Była to figura przyszłej, prawdziwej Paschy Chrystusa (...). Kościół od początku obchodził doroczną Paschę, która jest uroczystością nad uroczystościami, przede wszystkim przez odprawianie nocnej Wigilii”². Święty Augustyn nazywa Wigilię Paschalną „matką wszystkich świętych Wigilii”³. W Wigilię Kościół czuwając oczekuje zmartwychwstania Chrystusa i obchodzi je w sakramentach⁴. Wigilia Paschalna jest centrum Triduum Paschalnego⁵ i najważniejszą oraz największą liturgią roku kościelnego⁶. Jest ona również oczekiwaniem powtórnego przyjścia Pana⁷.

Liturgia Wigilii Paschalnej składa się z czterech części: Liturgii światła, Liturgii słowa, Liturgii chrzcielnej i Liturgii eucharystycznej. Poszczególne części zawierają szeroką symbolikę obejmującą przeszłość, teraźniejszość oraz przyszłość i są one obrazem paschy Chrystusa i chrześcijanina.

¹ Por. J. J. Janicki, *Pascha Chrystusa – centralna uroczystość roku liturgicznego*, CT 69(1999) n. 4, s. 162 i 167.

² Kongregacja Kultu Bożego, *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt wielkanocnych*, Rzym 1988, n. 79-80. [Tekst polski w: RBL 41(1988) n. 5, s. 379-391]. Odtąd: *List okólny*.

³ *Sermo 219*, PL 38, kol. 1088.

⁴ ONRLK, n. 21.

⁵ Tamże, n. 19.

⁶ S. Lech, *Wigilia Paschalna. Teologia i liturgia*, „Liturgia Sacra” 1-2(1995), s. 58.

⁷ *List okólny*, n. 80.

1. LITURGIA ŚWIATŁA

Pascha jest przejściem z ciemności do światła i aby symbolikę tego przejścia dobrze uwydatnić, obchód Wigilii powinien się odbyć w nocy, czyli rozpocząć się po zapadnięciu nocy, albo skończyć przed świtem dnia niedzielnego. Ciemność nocy można uznać za pierwszy znak liturgii Wigilii Paschalnej. Noc jest symbolem śmierci, grzechu i szatana, który jest księciem ciemności. Niesie ona z sobą grozę i strach. Noc jest równocześnie czasem, w którym rozgrywa się w sposób wyjątkowy historia zbawienia⁸. Po nocy nastaje dzień, czyli światłość pokonuje ciemności. Tak więc ciemność musi być tłem dla liturgii paschalnej, aby na tym tle lepiej uwidoczniła się symbolika światła⁹.

a) Symbolika ognia

Gdy uczestnicy liturgii zgromadzą się wokół ogniska, kapłan wprowadza wiernych w liturgię Wigilii, a następnie poświęca ogień. W modlitwie poświęcenia zwraca się uwagę na udzielenie wiernym przez pośrednictwo Syna Bożego światła Bożej chwały, prosi się o rozpalenie w nich wielkiego pragnienia nieba, aby z czystym sercem mogli dostąpić świąt wielkiej światłości¹⁰.

Poświęcenie nowego ognia znane jest w liturgii rzymskiej w VIII wieku, i dokonywano tego wówczas w Wielki Czwartek rano¹¹. W IX wieku powrócono do dawnego zwyczaju krzesania nowego ognia z kamienia. Kamień symbolizował Chrystusa, który jest kamieniem węgielnym, zaś iskra przypominała Jego zmartwychwstanie¹². Jak iskra, symbol życia, drzemie w twardym martwym kamieniu i po wielokrotnym uderzeniu zostaje zbudzona, tak Chrystus, światłość ze światłości, po męce i śmierci powstaje ze skalnego grobu¹³, aby rozpalic wszechświat ogniem własnego blasku¹⁴. Pontyfikał Rzymski z XII w. jest pierwszym dokumentem zawierającym modlitwy na poświęcenie ognia w Wielką Sobotę i opisującym procesję „Lumen Christi”¹⁵.

⁸ Por. X. Léon-Dufour, *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1990, s. 558-600.

⁹ Por. J. Jędrysek, *Pascha dzisiaj*, Toruń 1994, s. 77.

¹⁰ Por. *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 151. Odtąd: MRP.

¹¹ Por. P. Gueranger, *Rok liturgiczny. Tydzień Męki Pańskiej i Wielki Tydzień*, t. 6, Łomża 1935, s. 603.

¹² *Tamże*, s. 604.

¹³ M. Renata od Chrystusa, *Vivere cum Ecclesia*, t. 4, Kraków 1949, s. 77.

¹⁴ L. Bouyer, *Misterium paschalne*, Kraków 1973, s. 244.

¹⁵ P. Jounel, *L'anneé*, w: A. G. Martimort, *L'Eglise en prière*, t. 4, Paris 1983, s. 49 n.

Ogień u wielu ludów starożytnych uchodził za święty, oczyszczający i odnawiający¹⁶. Był on ceniony z racji swej mocy ogrzewającej i rozświetlającej, uważano też jego siłę niszczycielską. W Biblii oznacza m. in. Bożą chwałę i świętość oraz określa istotę i działanie Boga.¹⁷ Bóg objawia się Mojżeszowi w płonącym krzaku (Wj 3, 2); wędrującym Izraelitom towarzyszy w postaci ognistego słupa (Wj 19, 18). Spojrzenie na Boga jako na niszczący ogień (Pwt 4, 24) pozwala dostrzec Boże zagniewanie. Ogień symbolizuje absolutną bezwzględność Boga wobec grzechu. Jak ogień przekształca wszystko, co stanie na jego drodze, tak Bóg postępuje z zatwardziałymi grzesznikami¹⁸. Bóg na wzór ognia przekształca każdego, kto się do Niego zbliża; grzesznika karze śmiercią, albo czyni go sprawiedliwym, zaś człowieka prawego czyni jeszcze doskonalszym. W prorockich wizjach końca świata Bóg objawia się w ogniu (Iz 66, 15), który wszystko przenika i przez to staje się symbolem doświadczeń i oczyszczenia (Syr 2, 5; Ml 3, 2). Ogień sądu staje się karą, prawdziwym ogniem gniewu, gdy spada na zatwardziałego grzesznika¹⁹.

W Nowym Testamencie Jezus jest przedstawiony jako Ten, który oczyszcza zboże i wyrzuca plewy do ognia (Mt 3, 10) oraz jako Ten, który chrzci ogniem i Duchem Świętym (3, 11 n). Wydaje się, że Jego śmierć jest chrztem w Duchu i ogniu (por. Łk 12, 49 n). W Apokalipsie jest On przedstawiony z oczyma jak płomień ognia (1, 14; 19, 12). Natomiast apokaliptyczna wizja sądu ukazuje wrogów Boga wrzucanych do jeziora ognia (20, 10, 14 n).

Ogień w Kościele symbolizuje Boga Ojca, Chrystusa i Ducha Świętego. Papież Jan Paweł II powiada, że „Duch Święty jako Miłość i Dar zstępuje niejako w samo serce ofiary, która jest składana na Krzyżu (...), spala tę ofiarę ogniem Miłości, która jednoczy Syna z Ojcem w trynitarnej komunii”²⁰. Jak wygaszenie światła w kościele oznacza koniec starego zakonu, gasnącego w śmierci Mesjasza, tak nowy ogień wyraża Nowe Prawo w Przymierzu Miłości²¹. Żar ognia ukazuje również wzór tej miłości, jaką ma Chrystus w swoim Paschalnym Misterium²².

¹⁶ Por. R. Pierskała, *Misterium Paschalne w znakach liturgii Wielkiej Nocy*, „Liturgia Sacra” 1-2(1995), s. 68.

¹⁷ M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań 1990, s. 149.

¹⁸ X. Léon-Dufour, *dz. cyt.*, s. 616.

¹⁹ *Tamże*, s. 618.

²⁰ *Encyklika o Duchu Świętym w życiu Kościoła i świata „Dominum et Vivificantem”*, Rzym 1986, n. 41.

²¹ P. Gueranger, *dz. cyt.*, s. 604 n.

²² Por. R. Guardini, *Znaki święte*, Wrocław 1982, s. 60 n.

b) Symbolika paschału

Po poświęceniu nowego ognia następują czynności związane z paschałem. Paschał powinien być z wosku, co roku nowy, w kościele jedyny, dość dużej wielkości, by przypominał, że Chrystus jest światłością świata.²³ Paschał jest symbolem zmartwychwstałego Chrystusa²⁴. Św. Anzelm (1033-1109) tłumaczy, że czysty wosk paschału symbolizuje przeczyste człowieczeństwo Jezusa, knot oznacza Jego duszę, a płomień Jego Bóstwo²⁵. W średniowieczu zdarzało się, że paschał ważył 33 funty, co symbolizowało 33 lata życia Zbawiciela. Przypominał on obecność Boga w słupie ognia i obłoku na pustyni w czasie wędrówki Izraelitów (Wj 13, 21). Dawniej paschał przyozdabiano kwiatami, umieszczano symboliczne napisy, malowano Chrystusa wstającego z grobu lub wielkanocnego Baranka²⁶.

Dzisiaj „Kapał na paschale żłobi rylcem krzyż, nad krzyżem grecką literę Alfa, pod krzyżem literę Omega, a na czterech polach między ramionami krzyża cyfry bieżącego roku”²⁷.

Wyryty na paschale krzyż oznacza zbawczą śmierć Chrystusa i jest znakiem odkupienia. Krzyż jest ściśle związany ze zmartwychwstaniem i jego tajemnica wyjaśnia się w świetle zmartwychwstania²⁸. Kreślenie znaku krzyża na paschale i dwóch greckich liter, a także umieszczanie ziaren kadzidła spotyka się w XII wieku²⁹.

Alfa i Omega to pierwsza i ostatnia litera alfabetu greckiego. W Apokalipsie litery te symbolizują Boga i Chrystusa i występują trzykrotnie. W Ap 1, 8 Alfa i Omega odnoszą się do Boga obecnego w historii zbawienia, którą On rozpoczął, która postępuje w swoim aktualnym rozwoju i którą sfinalizuje przez swoje przyście³⁰. W Ap 21, 6 Bóg przedstawia się jako „Alfa i Omega, Początek i Koniec”. Natomiast w Ap 22, 13 Chrystus zmartwychwstały mówi o sobie: „Jam Alfa i Omega, Pierwszy i Ostatni, Początek i Koniec”. Perykopa jest zawarta w dialogu liturgicznym i oznacza, że Chrystus jest obecny w całej ludzkiej historii. Obecność ta jest nieustanna, aktywna i czujna³¹. Wyrażenie „Alfa i Omega” w odniesieniu do Boga i Chrystusa występuje tylko w Apokalipsie; inne księgi biblijne tego nie posiadają. Oznacza ono, że świat pochodzi od Boga i Chrystusa oraz do Nich zmie-

²³ *List okólny*, n. 82.

²⁴ P. Parsch, *Rok liturgiczny*, t. 2, Poznań 1956, s. 220.

²⁵ Por. M. Renata od Chrystusa, *dz. cyt.*, s. 79.

²⁶ *Tamże*.

²⁷ MRP, s. 151.

²⁸ W. Hryniewicz, *Krzyż w Misterium paschalnym Chrystusa. Ku staurologii paschalno-eschatologicznej*, AK 109(1987) z. 1, s. 30.

²⁹ B. Nadolski, *Liturgika*, t. 2, Poznań 1991, s. 59.

³⁰ U. Vanni, *L'Apocalisse, ermeneutica, esegesi, teologia*, Bologna 1991, s. 145.

³¹ *Tamże*, s. 269.

rza jako swego celu i kresu. Jak Alfa i Omega ujmują alfabet w całość, tak Bóg i Chrystus są zasadą całości stworzenia³². Litery te w łączności ze znakiem krzyża oznaczają Bóstwo Chrystusa oraz Jego posłannictwo, mądrość i nieomylność. Jezus jest tu Bogiem-Człowiekiem zamykającym w sobie czas i byt, których jest początkiem i końcem³³.

Z kolei cyfry bieżącego roku przypominają, że Pascha Chrystusa jest oczyszczeniem nie tylko człowieka, ale i czasu, który został skażony w dziejach ludzkości. Podkreśla się tu przynależność wszechświata – wraz z przestrzenią i czasem – do Chrystusa³⁴. W słowach: „Do Niego należy czas i wieczność”³⁵ jest wyrażona rzeczywistość historyczna i ponadhistoryczna.

Po wyźłobieniu znaków kapłan może umieścić na paschale pięć symbolicznych gwoździ w formie krzyża, wypowiadając przy tym słowa: „Przez swoje święte rany jaśniejące chwałą niech nas strzeże i zachowuje Chrystus Pan. Amen”³⁶.

W liturgii potrydenckiej w pięć otworów w paschale wkładano ziarna kadzidła, które symbolizowały wonności użyte do namaszczenia ciała Chrystusa, jak też przypominały pięć ran Zbawiciela.

Przy zapalaniu paschału od nowego ognia kapłan mówi: „Niech światło Chrystusa chwalebnie zmartwychwstałego rozproszy ciemności naszych serc i umysłów”³⁷. Zapalenie paschału ma przypominać fakt zmartwychwstania Chrystusa, a słowa towarzyszące zapaleniu wskazują na skutki wynikające z tego zmartwychwstania. Jest tu wyrażony triumf Chrystusa nad grzechem i śmiercią.

Procesja z paschałem jest obrazem ludu Bożego wędrującego za Chrystusem do Królestwa Niebieskiego; jest ona znakiem pielgrzymującego Kościoła. Tak jak Izraelitów prowadził słup ognisty, tak chrześcijanie są prowadzeni przez zmartwychwstałego Chrystusa³⁸. Meliton z Sardes w swej Homilii Paschalnej z II wieku wskazuje na Chrystusa jako Tego, który rozświecał drogę kolumną ognia wychodzącym z Egiptu Izraelitom³⁹. Procesja z paschałem jest symbolem wkraczania zmartwychwstałego Chrystusa w nowe chwalebne życie, które ogarnia następnie swym zasięgiem Kościoł i wiernych. W czasie procesji jest trzykrotny śpiew: „Światło Chrystusa” i odpowiedź wiernych: „Bogu niech będą dzięki”. Po pierwszym śpiewie diakona świecę zapala celebrans, a po drugim czynią to wierni. Zapa-

³² F. Kłoniecki, *A i Ω*, EK, t. 1, kol. 1.

³³ M. Cynka, *A i Ω*, EK, t. 1, kol. 1.

³⁴ W. Hryniewicz, *Pascha Chrystusa w dziejach człowieka i wszechświata. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. 3, Lublin 1991, s. 33.

³⁵ MRP, s. 152.

³⁶ *Tamże*, s. 153.

³⁷ *Tamże*.

³⁸ *List okólny*, n. 83.

³⁹ M. Starowieyski, *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, Kraków 1998, s. 325.

lenie świec symbolizuje udział człowieka w dziele paschalnym Chrystusa; człowiek czerpie tutaj światło z paschy Chrystusa. Jest to też symbol czuwania oraz oświecenia, które zostało udzielone w czasie chrztu.

Zagadnienie światła należy do wielkich tematów biblijnych i jego symbolika jest bardzo bogata. Jezus w Ewangeliu św. Jana mówi: „Ja jestem światłością świata. Kto idzie za Mną, nie będzie chodził w ciemności, lecz będzie miał światło życia” (8, 12). Św. Jan w Pierwszym swoim liście pisze, że „Bóg jest światłością, a nie ma w Nim żadnej ciemności” (1, 5).

Dziękczynna odpowiedź wiernych na słowa: „Światło Chrystusa” jest jakby odpowiedzią na zachętę św. Pawła: „Z radością dziękujcie Ojcu, który was uzdolił do uczestnictwa w dziele świętych w światłości” (Kol 1, 11 n). Liturgia paschalna przez „Światło Chrystusa” chce ukazać zbawczy i eschatyczny charakter Jego zmartwychwstania.

Śpiew orędzia wielkanocnego nadaje liturgii Wigilii Paschalnej charakter radosny, dziękczynny i chwalebny⁴⁰. Już od IV wieku diakon przy poświęcaniu paschału posługiwał się skomponowaną przez siebie formułą⁴¹. Dziś orędzie wielkanocne obejmuje całą teologię Wielkiej Nocy.

Wydarzenia nocy paschalnej znajdują się w centrum symboliki nocy w Piśmie św.⁴² Noc paschalna jest czasem, kiedy w sposób wyjątkowy rozgrywa się historia zbawienia. Ta noc niweluje pejoratywne aspekty związane z symboliką innych nocy i ciemności.

Kontrowersyjnym może dzisiaj wydawać się w orędziu paschalnym powiązanie paschału z pszczołami⁴³. Symbolika pszczoł jest bogata, ale paschały z naturalnego wosku są dziś rzadkością i nie można tu mówić o świecy z parafiny lub stearyny, że jest „owocem pszczelego roju”. Pierwsze świadectwa o świecach z pszczelego wosku używanych w liturgii pochodzą z IV wieku⁴⁴. W starożytności nie wiadomo, jak pszczoły się rozmnażają i wierzone w ich dzieworództwo⁴⁵. Były one symbolem niewinności, dziewictwa i uchodziły za coś świętego. Święty Ambroży zaleca dziewczom poświęconym Bogu naśladowanie zalet tych owadów. W niektórych tekstach Exsultetu fragment o pszczołach odnoszono do Najświętszej Maryi Panny⁴⁶.

⁴⁰ MRP, s. 155 n; por. A. Nocent, *Celebrare Gesù Cristo. L'anno liturgico*, t. 4, Assisi 1977, s. 167 n.

⁴¹ W. Danielski, *Exsultet*, EK, t. 4, kol. 1470.

⁴² X. Léon-Dufour, *dz. cyt.*, s. 558.

⁴³ MRP, s. 160.

⁴⁴ D. Forstner, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 1990, s. 296.

⁴⁵ *Tamże*, s. 294.

⁴⁶ W. Danielski, *art. cyt.*, kol. 1471.

Ozędzie wielkanocne zawarte w Mszaie Rzymskim dla diecezji polskich ma swój rodowód w Galii w V w. Widoczne są w nim wpływy teologii św. Ambrożego⁴⁷.

2. LITURGIA SŁOWA

Według Konstytucji o liturgii świętej Chrystus jest obecny m. in. w swoim słowie, „albowiem gdy w Kościele czyta się Pismo święte, wówczas On sam mówi” (KL 7). W Wigilię Paschalną stół słowa Bożego jest szczególnie bogaty. Liturgia proponuje dziewięć czytań (siedem ze Starego Testamentu i dwa z Nowego Testamentu). Po czytaniach są psalmy responsoryjne i modlitwy. Poprzez czytania biblijne cała historia zbawienia staje się obecna w tę noc, która jest czuwaniem i rozważaniem wielkich dzieł Boga⁴⁸.

Pierwsze czytanie (Rdz 1, 1-2, 2) zawiera opis stworzenia świata i człowieka, co można by nazwać pierwszą paschą Boga⁴⁹. W czytaniu drugim (Rdz 22, 1-18) ukazana jest ofiara Abrahama. Izaak jest tu figurą Chrystusa zmartwychwstałego. Syn Abrahama nie stał się jednak ofiarą, bo w jego miejsce Bóg przewidział baranka. Trzecie czytanie zawiera opis przejścia przez Morze Czerwone (Wj 14, 15-15, 1). Tego czytania nie można opuścić, gdyż jest ono najważniejsze ze wszystkich fragmentów Starego Testamentu. Jest tu bogata symbolika przejścia z niewoli ku wolności. Ci, którzy zniewalali, giną, zaś zniewaleni zostają ocaleni. Podobnie lud Boży Nowego Przymierza zostanie ocalony przez zmartwychwstałego Chrystusa, zaś jego wrogowie: śmierć, grzech i szatan zostają pokonani.

Kolejne czytania ze Starego Testamentu to refleksje proroków nad dziełami Boga w historii człowieka. Bóg jest zawsze wierny w swych obietnicach i w swoim przymierzu, jest On Bogiem miłosiernym i wskazuje właściwą drogę do szczęścia. W czytaniach można dostrzec obraz miłości Boga do Kościoła. Dobór czytań ma swoje oparcie w dawnej tradycji żydowskiej. Targum palestyński wskazuje, że Żydzi w czasie nocy paschalnej wspominali stworzenie świata, ofiarę Abrahama, wyjście z Egiptu i przyjście Mesjasza⁵⁰.

Po czytaniach ze Starego Testamentu następuje hymn „Chwała”, kolekta i czytanie z Listu do Rzymian (6, 3, 11), gdzie apostoł wskazuje, że zmartwychwstały Chrystus przez sakrament chrztu daje ludziom udział w misterium paschalnym.

⁴⁷ Por. A. J. Znak, *Święta paschalne*, Oleśnica 1993, s. 54.

⁴⁸ S. Lech, *art. cyt.*, s. 59 n.

⁴⁹ *Tamże*.

⁵⁰ P. Jounel, *dz. cyt.*, s. 54.

Szczyt całej liturgii słowa stanowi Ewangelia, która ogłasza zmartwychwstanie Pańskie. Światło paschału towarzyszące czytaniom przypomina, że zmartwychwstały Chrystus jest interpretatorem słowa Bożego, jego realizacją i wypełnieniem⁵¹. Spośród modlitw po czytaniach aż pięć z nich nawiązuje do chrztu i są one dobrym przygotowaniem do kolejnej części liturgii Wigilii Paschalnej.

3. LITURGIA CHRZCIELNA

Kościół już w pierwszych wiekach był głęboko wyczulony na relację chrztu do paschy Chrystusa⁵². Po edykcie mediolańskim noc paschalna staje się wielką nocą chrzcielną roku. W IV i V wieku wypracowuje się obrzędy chrzcielne Wigilii i oktawy wielkanocnej, o czym świadczą liczne teksty katechez ojców Kościoła.

Liturgia chrzcielna rozpoczyna się błogosławieństwem wody chrzcielnej. Najpierw jest litania do wszystkich świętych, po niej następuje modlitwa błogosławieństwa. Jest to starożytna modlitwa, w której z biegiem czasu dokonano pewnych zmian. Pierwszym świadkiem poświęcenia wody chrzcielnej jest Tertulian, natomiast najstarsza formuła poświęcenia tej wody zachowała się w etiopskim przekładzie „Tradycji Apostolskiej” Hipolita⁵³. Cyryl Jerozolimski pisze: „Patrz na tę kąpiel nie jak na zwyczajną wodę, lecz jak na duchową łaskę, która dana jest z wodą! Jak dary ofiarowane na ołtarzach (pogańskich) są zwykłymi darami i dopiero przez wezwanie bożków stają się nieczyste, tak przeciwnie, zwyczajna woda za wezwaniem Ducha Świętego, Chrystusa i Ojca otrzymuje moc uświęcającą”⁵⁴. Św. Ambroży zauważa, że woda tylko wtedy uzdrowia, gdy zstąpi na nią Duch Święty i ją uświęci⁵⁵. Aspekt paschalny wody chrzcielnej podkreśla Teodor z Mopswestii: „Kiedy mnie chrzczą, to wówczas, gdy zanurzam głowę, przyjmuję śmierć Pana naszego Jezusa Chrystusa i pragnę być jak On pogrzebany, a także prawdziwie wyznaję tym samym zmartwychwstanie Pańskie, natomiast wynurzając się z wody uważam się w przenośni jako już zmartwychwstały”⁵⁶.

Ojcowie Kościoła w swoich wypowiedziach bazowali przede wszystkim na tekstach biblijnych, w których symbolika wody jest bardzo szeroka. Symbolika ta otrzymuje jednak swoje pełne znaczenie w chrzcie chrześcijańskim. Chrzest powoduje oczyszczenie duszy; jest on kąpielą, która obmywa z grzechów 1 Kor 6,

⁵¹ B. Nadolski, *dz. cyt.*, s. 61.

⁵² P. Journel, *dz. cyt.*, s. 48.

⁵³ Por. B. Mokrzycki, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1983, s. 145.

⁵⁴ *Katechezy*, PSP, t. 9, Warszawa 1973, s. 49.

⁵⁵ *De sacramentis I*, 13, w: *Wybór pism dogmatycznych*, POK, t. 26, Poznań 1970, s. 57.

⁵⁶ *Homilia XIV*, 5, cyt. za: L. Ligier, *Biblijny symbolizm chrztu według Ojców i liturgii*, „Concilium” 2(1969), s. 52.

11; Ef 5, 26). Zanurzenie się w wodzie i wyjście z niej nowo ochrzczonego symbolizuje jego współpogrzebanie z Chrystusem i jego duchowe zmartwychwstanie (Rz 6, 3-11). Chrzczenie jest pojmowane jako odnowienie i odrodzenie z Ducha Świętego (Tt 3, 5; por. J 3, 5)⁵⁷.

Woda w Biblii z jednej strony oznacza źródło i potęgę życia, z drugiej zaś śmierć. Po stronie życia należy umieścić wodę jako symbol błogosławieństwa, szczęścia, ożywczej mocy Boga, a także Ducha Bożego oraz jako znak nauki i mądrości Bożej. Aspekt śmierci zawiera się w wodzie w postaci przekleństwa, złych mocy, szatana i rozpaczliwej potępienia⁵⁸.

W modlitwie błogosławieństwa wody chrzcielnej, zawartej w Mszałe, jest nawiązanie do stworzenia wody przez Boga i do uświęcenia jej przez Ducha. Są tu wymienione te momenty, w których woda z jednej strony niszczyła, a z drugiej przyczyniała się do ocalenia. W wodach potopu zginęli ludzie występni, a ostali się cnotliwi – potop symbolizuje tu zniszczenie grzechu. W Morzu Czerwonym zginęli Egipcjanie, a zostali ocaleni Izraelici – to wydarzenie oznacza wybawienie od zła. W modlitwie jest jeszcze nawiązanie do Chrystusa, który został ochrzczony w wodach Jordanu, a gdy wisiał na krzyżu, z Jego boku wypłynęła krew i woda, co oznacza narodziny Kościoła⁵⁹. Woda w tej modlitwie symbolizuje łaskę chrztu, obmycie z wszelkich brudów grzechu i odrodzenie do nowego życia dziecka Bożego. Ma ona w sobie moc Ducha Świętego⁶⁰. Pod koniec tej modlitwy następuje zanurzenie paschału w wodzie, co oznacza zstąpienie mocy Bożej na wodę i tych, którzy będą nią ochrzczeni.

W chrzcie dokonuje się współlumieranie i współzmartwychwstanie z Chrystusem i to wydarzenie nadaje sakramentowi charakter paschalny. Chrzczenie jest paschą, czyli przejściem ze stanu odwrócenia się od Boga, ze stanu grzechu, do stanu przyjaźni z Bogiem. Związek ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa wyznacza paschalną strukturę chrztu. Z jednej strony jest on bowiem wyzwoleniem, oczyszczeniem i wyrzuceniem zła, z drugiej natomiast złączeniem się z łosem Chrystusa zmartwychwstałego, odrodzeniem, oświeceniem, przeobrażeniem, przemianą jestestwa człowieka mocą Ducha Świętego.

Tertulian, zgodnie z Tradycją, uważa, że każdy czas jest stosowny i odpowiedni do udzielania chrztu, ale dla nadania chrztowi podniosłej atmosfery należy połączyć go przede wszystkim z Paschą. Chodzi tu o cały okres paschalny aż do Pięćdziesiątnicy⁶¹. W ciągu roku nie ma bardziej podniosłego momentu do udzielania

⁵⁷ X. Léon-Dufour, *dz. cyt.*, s. 1062.

⁵⁸ B. Mokrzycki, *dz. cyt.*, s. 283.

⁵⁹ Por. A. J. Znak, *dz. cyt.*, s. 62.

⁶⁰ MRP, s. 174.

⁶¹ *De Baptismo* 19; PL 1, 1331.

chrztu jak Wigilia Paschalna. W Wigilię ma też swoje uzasadnienie odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych, które obejmują wyrzeczenie się grzechu, tego co prowadzi do zła oraz szatana. Jest tu również chrzcielne wyznanie wiary, po którym następuje pokropienie wiernych wodą święconą, która przypomina im własny chrzest. Po modlitwie powszechnej następuje czwarta część liturgii Wigilii Paschalnej.

4. LITURGIA EUCHARYSTYCZNA

Sprawowanie Eucharystii stanowi szczyt Wigilii Paschalnej, „ponieważ Eucharystia jest w pełni sakramentem paschalnym, czyli pamiątką ofiary krzyżowej i obecnością Chrystusa zmartwychwstałego, dopełnieniem wtajemniczenia chrześcijańskiego i przedsmakiem Paschy wieczystej”⁶². Eucharystia jako paschalna nowa pamiątka uobecnia całe misterium Chrystusa, od Wcielenia, przez śmierć krzyżową, aż do przejścia do chwały Ojca⁶³.

To właśnie z Eucharystii chrzest i bierzmowanie czerpią swoją dynamikę i do niej prowadzą⁶⁴. Jest to najbardziej uroczysta Eucharystia w roku, również bardziej uroczysta od tej w Wielki Czwartek. Jest ona Paschą Kościoła, która realizuje ciągłe przechodzenie do życia wiecznego. Jest ona ściśle złączona ze zmartwychwstaniem Chrystusa. Gdyby Chrystus nie zmartwychwstał, Eucharystia byłaby zwyczajnym braterskim posiłkiem⁶⁵. Zmartwychwstały Chrystus obecny w Eucharystii panuje nad światem, zwycięża naszą śmierć przez swoje zmartwychwstanie i w ten sposób świat jest przemieniany przez Eucharystię. Sprawowanie Eucharystii w noc zmartwychwstania Chrystusa jest szczytem działalności Kościoła, jest kluczowym aktem celebracji Wigilii Paschalnej⁶⁶. Obejmuje ona wszystkie najważniejsze wydarzenia historii zbawienia. To, co w ciągu roku liturgicznego jest rozłożone na różne etapy, znajduje swoją pełnię i swoje źródło w tej najbardziej uroczystej Eucharystii Wigilii Paschalnej⁶⁷.

Uczniowie Chrystusa, po zmartwychwstaniu i zesłaniu Ducha Świętego przekonali się, że On żyje i jest obecny wśród nich i gromadzi ich na nową wieczerzę paschalną⁶⁸. Obecność zmartwychwstałego Chrystusa w Eucharystii jest epifanij-

⁶² *List okólny*, n. 90.

⁶³ A. Jankowski, *Eucharystia jako „nasza Pascha” (1 Kor 5, 7) w teologii biblijnej Nowego Testamentu*, RBL 28(1975), s. 98 n.

⁶⁴ A. Nocent, *dz. cyt.*, s. 211.

⁶⁵ *Tamże*, s. 212.

⁶⁶ *Tamże*.

⁶⁷ Por. S. Lech, *art. cyt.*, s. 64.

⁶⁸ Por. W. Hryniewicz, *Nasza Pascha z Chrystusem. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. 2, Lublin 1987, s. 390 n.

na i parazyjna. W świetle wiary w zmartwychwstanie Chrystusa Eucharystia jest ustawicznym świadectwem, że Chrystus prawdziwie zmartwychwstał i żyje oraz panuje nad wszelkim stworzeniem. Każdy, kto uczestniczy w Eucharystii w pełni, ma udział w istocie tajemnicy misterium paschalnego, trwa w Chrystusie ukrzyżowanym, zmartwychwstałym i żyjącym na wieki oraz staje się mieszkaniem dla Chrystusa, co wyrażone już zostało w mowie eucharystycznej: „Kto spożywa moje Ciało i pije moją Krew, ma życie wieczne, a Ja go wskreszę w dniu ostatecznym (...). Kto spożywa moje Ciało i Krew moją pije, trwa we Mnie, a Ja w nim” (J 6, 54. 56).

W liturgii Wigilii Paschalnej po Eucharystii może nastąpić procesja rezurekcyjna, która jest uroczystym ogłoszeniem zmartwychwstania Chrystusa i wezwaniem całego stworzenia do udziału w triumfie Zmartwychwstałego⁶⁹.

Reasumując należy zauważyć, że we wszystkich częściach liturgii Wigilii Paschalnej są obecne najważniejsze wydarzenia zbawcze, poczynając od stworzenia świata poprzez paschę Izraela, paschę Jezusa Chrystusa, aż do paschy chrześcijanina w wymiarze doczesnym i wiecznym. Symbolika tej liturgii obejmuje wszystko to, co jest najważniejsze w historii ludzkości i w interwencjach Boga w tę historię. Bóg w Trójcy działa na człowieka poprzez symbol światła, wody, poprzez swoje słowo i Eucharystię. Motywem Jego działania jest miłość, która najpełniej objawiła się w Jezusie Chrystusie, w Jego męce, śmierci i zmartwychwstaniu. Głębię tajemnicy Wigilii Paschalnej, wyrażoną pod osłoną symboli i znaków, może pojąć najlepiej człowiek święty. Papież Jan Paweł II w liście Roku Jubileuszowego na Wielki Czwartek pisze, że „tylko święci potrafią przeniknąć mocą miłości głębię tej tajemnicy”⁷⁰. Papież ma tu na myśli Eucharystię. To właśnie Eucharystia stanowi szczyt Wigilii Paschalnej i kto ją pojmie, ten pojmie całe Misterium Paschalne.

Sommario

La simbologia della Veglia Pasquale

L'articolo di don Kazimierz Lijka, presenta studio della simbologia della Veglia Pasquale. L'autore ci guida su tutte le quattro parti della celebrazione nella Notte Santa, piena di simbologia. Con la riflessione teologica fa' rileggere simbologia della liturgia della luce (la benedizione del fuoco nuovo, preparazione del cero pasquale e la processione di entrata con il cero); simbologia della liturgia della parola (ricchissima dei segni e simboli); simbologia della

⁶⁹ MRP, s. 180 n.

⁷⁰ *List na Wielki Czwartek 2000 roku*, Jerozolima 2000, n. 15.

liturgia battesimale e quell'Eucaristica. Don Lijka ci aiuta percepire, che tutta la simbologia della Veglia Pasquale spiega tutto cio', che e' importantissimo nella Storia Salutis. Nella Notte Santa si vede allora chiaramente, come Dio pieno di amore, opera per l'uomo attraverso la simbologia della luce, dell'acqua, per la sua parola e l'Eucaristia. Si vede mistero della vita, della morte e della risurrezione di Cristo.

(tum. ks. A. Durak SDB)